

Ks. Bolesław Margański

Instytut Teologiczny, Tarnów

CELEBRACJA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO MISTERIUM WEDŁUG KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

WSTĘP

Celem *Katechizmu Kościoła katolickiego* (dalej KKK) — jak poucza Ojciec św. Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Fidei depositum* z 11 X 1992 r. — jest wierne, całościowe i wzajemnie przenikające się przekazanie „nauczania Pisma św., żywej Tradycji Kościoła, jego autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, jak również duchowego dziedzictwa ojców i świętych Kościoła, aby umożliwić głębsze poznanie chrześcijańskiego misterium i ożywić wiarę Ludu Bożego”.¹

To chrześcijańskie misterium stanowi zasadę podziału KKK na cztery części ściśle ze sobą powiązane i uzupełniające się: *Credo* — wyznawanie wiary (26-1065); święta liturgia z sakramentami na pierwszym planie (1066-1690); życie chrześcijańskie (życie moralne — życie w Chrystusie) (1691-2550) i modlitwa w życiu chrześcijańskim (2558-2856).

Aby zrozumieć sens chrześcijańskiego misterium, należy tu odwołać się do św. Pawła, posługującego się dwoma wyrażeniami wzajemnie uzupełniającymi się, a mianowicie: „mysterium” i „ekonomia”; pierwsze z tych wyrażen wskazuje na zbawczy plan Boga, a drugie oznacza aktualizację historyczną tego planu (czyli „historię zbawienia”, to co św. Augustyn tłumaczy jako *dispensatio salutis* — „rozdzielanie zbawienia”).²

„Chrześcijańskie misterium” jest więc odwiecznym postanowieniem Boga (Ojca), zmierzającym do zbawienia całej ludzkości przez zjednoczenie jej w Chrystusie jako Głowie wszelkiego stworzenia (por. Ef 1,9-10). Ten odwieczny zamiar Boga był w historii zbawienia stopniowo objawiany przez proroków, a gdy nadeszła pełnia czasów został zrealizowany (stał się rzeczywistością) w Jezusie Chrystusie (por. Ef 3,8-11; Rz 16,25-26; 1 Kor 2,7; Kol 1,25-27; 1 Tm 3,16).

¹ *Catechismo della Chiesa Cattolica*, Citta del Vaticano 1992, s. 12; por. także s. 14.

² Por. M. A u g e, *L'Introduzione generale alla teologia dei sacramenti oggi*, Notitiae 29 (1993) s. 412-413.

Toteż w tym zbawczym planie Bożym

centralne miejsce ma Jezus Chrystus, jednorodzony Syn Boży, posłany przez Ojca, poczęty w łonie NMP z Ducha Świętego, aby stać się naszym Zbawicielem. Umarły i zmartwychwstały, jest On zawsze obecny w swoim Kościele, szczególnie w sakramentach; On jest źródłem wiary, wzorem postępowania chrześcijańskiego i Nauczycielem naszej modlitwy (KKK, s. 8).

To właśnie „chrześcijańskie misterium” (Osoba i zbawcze dzieło Chrystusa) jest przedmiotem naszej wiary (I), jest celebrowane w czynnościach liturgicznych (II), jest obecne, aby oświecać i podtrzymywać dzieci Boże w ich postępowaniu (III) oraz wymaga naszej modlitwy, której szczególnym wyrazem jest „Ojcze nasz” i która ma charakter prośby, chwały i wstawiennictwa. Przedmiotem naszego zainteresowania jest druga część KKK — *Celebracja chrześcijańskiego misterium*. Tutaj kryją się zasadnicze zręby teologii liturgii. W niniejszym artykule zostaną uwypoklone dwa podstawowe zagadnienia w nim zawarte, a mianowicie: (I) zasady (normy) sprawowania chrześcijańskiego misterium oraz (II) teologia liturgii sakramentalnej. Natomiast w zakończeniu artykułu, poza wyciągnięciem pewnych wniosków, uwaga czytelnika zostanie zwrócona na związek drugiej części KKK z pozostałymi jego częściami, ze szczególnym podkreśleniem relacji pomiędzy liturgią a wyznawaną wiarą, życiem moralnym chrześcijanina i modlitwą chrześcijańską.

I. ZASADY SPRAWOWANIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO MISTERIUM

KKK każdą z czterech swych części rozpoczyna reprodukcją obrazu (fresku — I, II; płaskorzeźby z sarkofagu — III lub miniatury — IV). Fresk z części II przedstawia spotkanie Jezusa z kobietą cierpiącą na krwotok (por. Mk 5,25-34). Kobieta ta chorująca od lat została uzdrowiona wówczas, gdy z wiarą dotknęła się płaszcz Jezusa, bowiem „moc wyszła od Niego”. W komentarzu zamieszczonym obok fresku znajduje się następujące wyjaśnienie:

Sakramenty Kościoła przedłużają obecnie czyny, których Chrystus dokonał w czasie swego życia na ziemi (por. KKK 1115). Są one jakby tymi 'mocami wychodzącymi' z Ciała Chrystusa, aby nas uleczyć z ran grzechu i dać nam nowe życie Chrystusa (por. KKK 1116). Ten obraz symbolizuje zatem zbawczą moc Syna Bożego, który zbawia całego człowieka, duszę i ciało, poprzez życie sakramentalne.

1. Liturgia — urzeczywistnieniem odwiecznego planu zbawienia

Na wstępie drugiej części KKK postawione zostało pytanie: „Dlaczego liturgia?” Odpowiedź kryje się w wyznaniu wiary, w którym

Kościół wyznaje tajemnicę Trójcy Świętej i Jej postanowienie (por. Ef 1,9) odnośnie całego stworzenia: Ojciec spełnia 'tajemnicę swej woli', dając swego Umiłowanego Syna i Ducha Świętego dla zbawienia świata i dla chwały swojego imienia. Taka jest tajemnica Chrystusa (por. Ef 3,4), objawiona i zrealizowana w historii według planu, mądrze ułożona, którą św. Paweł nazywa 'ekonomią misterium' (Ef 3,9), zaś tradycja patrystyczna będzie zwać 'ekonomią Słowa wcielonego' lub 'ekonomią zbawienia'... To jest misterium Chrystusa, które Kościół głosi i celebrowa w liturgii... (KKK 1066 i 1068).

Termin *leiturgia* (*laos — leiton — ergon*) oznacza czyn (usługę) spełniany przez lud lub dla jego dobra.³ Słowo to w NT oznacza nie tylko sprawowanie kultu Bożego (por. Dz 13,2 ; Łk 1,23) lecz również głoszenie Ewangelii (por. Rz 15,16; Flp 2,14-17; 2,30) i czyny chrześcijańskiej miłości (por. Rz 15,27; 2 Kor 9,12; Flp 2,25).

W tradycji Kościoła wyrażenie *leiturgia* oznacza „dzieło Boga” wypełnione przez Chrystusa: „Ja Ciebie otoczyłem chwałą na ziemi przez to, że wypełniłem dzieło, które Mi dałeś do wykonania” (J 17,4). W celebrze liturgicznej to dzieło spełnione przez Chrystusa jest nadal kontynuowane przez Kościół. Albowiem w celebrze Kościół jest usługującym; naśladuje swego Pana, jedynego „Liturga” (por. Hbr 8,2 i 6), uczestnicząc w jego posłannictwie kapłańskim (kult), prorockim (głoszenie słowa Bożego) i królewskim (posługa miłości) (por. KKK 1070).

Po wyjaśnieniu etymologii słowa „liturgia” KKK przytacza naukę KL (nr 7) o naturze liturgii:

Słusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa: w niej przez znaki widzialne wyraża się i w sposób właściwy poszczególnym znakom urzeczywistnia uświęcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, mianowicie Głowa i jego członki, wykonują całkowity kult publiczny.

Następnie KKK ukazuje liturgię jako źródło Życia.⁴ W liturgii bowiem Kościół objawia się jako widzialny znak komunii Boga z ludźmi przez Chrystusa. „Ona angażuje wiernych w Życiu nowym wspólnoty. Ona wymaga uczestnictwa 'świadomego, czynnego i owocnego' wszystkich” (KKK 1071; por. KL 11).

Jednakże „liturgia nie wyczerpuje całej działalności Kościoła” (KL 9); musi ją poprzedzać ewangelizacja, wiara i nawrócenie. Tylko wówczas może przynosić owoce w życiu wiernych: życie nowe według Ducha, zaangażowanie w misji Kościoła i budowanie jego Jedności (por. KKK 1072).

KKK podkreśla też związek liturgii z modlitwą i katechezą. Liturgia jest „uczestnictwem w modlitwie Chrystusa, skierowanej do Ojca w Duchu Św.” (1073). Jest też uprzywilejowanym miejscem katechezy Ludu Bożego (1074). W tym miejscu KKK cytuje adhortację Jana Pawła II *Catechesi tradendae* (nr 23): „Katecheza jest wewnętrznie związana z wszelką czynnością liturgiczną i sakramentalną, ponieważ właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii Chrystus najpełniej dokonuje przemiany ludzi”. Katecheza liturgiczna ma wprowadzać w misterium Chrystusa (być „mistagogią”); wychodząc od tego, co widzialne, ma prowadzić do tego, co niewidzialne; od znaku do rzeczywistości oznaczanej; od „sakramentów” do „misteriów” (por. KKK 1075).⁵

³ Por. S. Czerwik, *Pojęcie i natura liturgii*, w: *Euntes docete*, Kraków 1993, s. 41-59.

⁴ Por. A.M. Triacca, *Sfondo „liturgico-vitale” del Catechismo della Chiesa Cattolica*, *Notitiae* 29 (1993) s. 34-47.

⁵ Por. także A.M. Triacca, *Evangelizzazione e catechesi per la liturgia*, w: G. Concetti, *Evangelizzazione e catechesi*, Milano 1980, s. 339-360.

2. Liturgia dziełem Trójcy Świętej (KKK 1077-1112)⁶

KKK przedstawia sprawowanie liturgii jako działanie samego Boga, w które włącza się Kościół. To działanie Boga jest działaniem całej Trójcy św., co wyraża biblijne pojęcie błogosławieństwa (łac. *benedictio*, grec. *eulogia*).⁷

A. Bóg Ojciec — źródłem i celem liturgii

Błogosławieństwo okazuje się działaniem Boga Ojca, który przez swe słowo i czyn daje życie (KKK 1078; por. Ef 1,3-6).

Od początku aż do wypełnienia się czasów wszelkie działanie Boże jest błogosławieństwem. Od poematu liturgicznego o pierwszym stworzeniu aż do pieśni Jeruzalem niebieskiego, autorzy natchnieni zwiastują plan zbawienia jako niezmiernie Boże błogosławieństwo (KKK 1079).

Od początku Bóg błogosławi istoty żyjące, a zwłaszcza mężczyznę i kobietę (por. Rdz 1,28). Odnowia błogosławieństwo względem Noego i jego synów, mimo grzechu człowieka. Od powołania Abrahama błogosławieństwo Boże przenika historię ludzi i przez wiarę „ojca wierzących” rozpoczyna historię zbawienia (por. KKK 1080).

Błogosławieństwa Boże objawiają się w: narodzinach Izaaka, wyjściu narodu wybranego z Egiptu, darze ziemi obiecanej, wybraniu Dawida, obecności Boga w świątyni, wygnaniu oczyszczającym i powrocie „małej Reszty”. Prawo, Prorocy i Psalmi przypominają te błogosławieństwa i są odpowiedzią poprzez chwałę i dziękczynienie (por. KKK 1081).

W liturgii Kościoła błogosławieństwo Boże jest przedłużane i objawiane: Bóg Ojciec jest uznawany i adorowany jako Źródło i Cel wszystkich błogosławieństw stworzenia i zbawienia; w swoim Synu wcielonym, umęczonym i zmartwychwstałym dla naszego zbawienia, On napełnia nas wszelkim błogosławieństwem i przez Niego (On) posyła w nasze serca Dar, który zawiera wszelkie dary — Ducha Świętego (por. KKK 1082).

Jednak biblijne pojęcie błogosławieństwa kryje w sobie również to, co człowiek może czynić względem Boga, a mianowicie, że także człowiek może „błogosławić” samego Boga. Stąd za przykładem Jezusa Chrystusa (jedynego Pośrednika i wiecznego Kapłana), który błogosławił swego Ojca (por. Mt 11,25-27 lub Łk 10,21), Kościół wypowiada swe „błogosławieństwo”, czyli swój podziw względem Stwórcy wszechświata, swe uwielbienie Boga i dziękczynienie za otrzymane dary; składa Ojcu niebieskiemu Ofiarę Jego Syna i przywołuje Ducha Świętego, prosząc o owoce „ku chwale majestatu (jego) łaski” (Ef 1,6).

⁶ Por. C. Vagaggini, *Il senso teologico della Liturgia. Saggio di Liturgia teologica generale*, Roma 1965, s. 196-242.

⁷ Por. P. Jounel, *La liturgie dans le Catechisme de l' Eglise Catholique*, Notitiae 29 (1993) s. 271-273.

W liturgii przeto Kościoła, podobnie jak w biblijnym błogosławieństwie, zawiera się podwójny wymiar (uświęcenie człowieka i uwielbienie Boga) i podwójny nurt (kierunek): zstępujący i wstępujący (por. KKK 1083).

B. Dzieło Chrystusa w liturgii

Jezus uwielbiony, który „siedzi po prawicy Ojca” i zsyła Ducha Świętego na swe Ciało, czyli na Kościół, udziela ustawicznie łaski poprzez ustanowione przez siebie sakramenty. W liturgii Kościoła urzeczywistnia On swe misterium paschalne; ono trwa w czasie Kościoła i jest źródłem zbawczej mocy sakramentów świętych (por. KKK 1085).

Trwanie w Kościele swego zbawczego misterium Jezus dokonuje przez „sukcesję apostolską”. Albowiem

Chrystus Zmartwychwstały, dając Ducha Świętego apostołom, powierza im swą moc uświęcania (por. J 20,21-23): oni stają się znakami sakramentalnymi Chrystusa. Mocą tegoż Ducha Świętego przekazują oni tę władzę swoim następcom. Ta 'sukcesja apostolska' utrzymuje całe życie liturgiczne Kościoła; ona jest również sakramentalna, przekazywana przez sakrament Święceń (KKK 1087).

Aby wypełnić do końca tak ważne dzieło zbawienia Chrystus Pan jest obecny w liturgii ziemskiej. Ta obecność jest wieloraka (por. KL 7) a wyływa ona z oblubieńczej więzi Chrystusa z Kościołem, umiłowaną Oblubienicą, „która przywołuje swego Pana i wraz z Nim oddaje kult Ojcu niebieskiemu” (KL 7, KKK 1088-89).

Dzięki tajemnicy paschalnej Jezusa Kościół poprzez liturgię ziemską uczestniczy już w liturgii niebieskiej (por. KL 8, KK 50 i KKK 1090).

C. Duch Święty w liturgii (KKK 1091-1109)

Działanie liturgiczne byłoby niezrozumiałe bez uwzględnienia posłannictwa Ducha Świętego.

W liturgii (bowie) Duch Święty jest pedagogiem wiary Ludu Bożego, sprawcą 'arcydzieł Boga', którymi są sakramenty Nowego Przymierza. Pragnieniem i dziełem Ducha Świętego w sercu Kościoła jest to, abyśmy żyli życiem Chrystusa zmartwychwstałego (KKK 1091).

Jezus zesłał Ducha Świętego, aby ożywił Kościół. Toteż „liturgia jest wspólnym dziełem Ducha Świętego i Kościoła” (KKK 1091).

W sakramentalnej rzeczywistości tajemnicy Chrystusa Duch Święty spełnia poczwórną funkcję (misję): (a) przygotowuje na przyjęcie Jezusa, (b) przypomina i (c) aktualizuje tajemnicę Jezusa oraz (d) jednoczy nas przez Chrystusa z Ojcem i nas między sobą.

a. Duch Święty przygotowuje na przyjęcie Chrystusa

Kościół uznaje zasadę jedności i harmonii obu Testamentów (por. KO 14-16); liturgia strzeże lektur Starego Testamentu, modlitw zawartych w *Psalmach*, a zwłaszcza pamięć o wydarzeniach zbawczych, które zostały wypełnione

w Jezusie Chrystusie (obietnica i przymierze, wyjście i pascha, królestwo i świętowanie, wygnanie i powrót) (por. KKK 1093). Z tej jedności wyrosła katecheza paschalna Zbawiciela (por. Łk 24,13-49) i nauka apostołska (por. 2 Kor 3,14-16), rozwinięta potem przez Ojców Kościoła o tym, iż dzięki działaniu Ducha Świętego tajemnica Chrystusa była już ukryta (typologicznie, przez „figury”) w wydarzeniach, słowach i symbolach pierwszego przymierza (np. potop i arka Noego zapowiadały zbawienie przez Chrzest (por. 1 P 3,21), woda ze skały była zapowiedzią darów duchowych Chrystusa (por. 1 Kor 10,1-6) a manna zapowiadała Eucharystię (por. J 6,32) — por. KKK 1094).

Dlatego też Kościół, zwłaszcza w oknach Adwentu, Wielkiego Postu, a szczególnie w noc Paschy, odczytuje i przeżywa wszystkie te wielkie wydarzenia historii zbawienia w 'dzisiaj' swojej liturgii (KKK 1095).

Duch Święty przygotowuje też na przyjęcie Jezusa przez tworzenie jedności zgromadzenia liturgicznego, dzięki czemu pokonywane są przeszkody płynące z różnic rasowych, kulturowych i społecznych (por. KKK 1097); On przygotowuje szafarzy i wiernych, by stali się „ludem dobrze usposobionym” przez pogłębienie wiary, nawrócenie serca i przyłgnięcie do woli Ojca (por. KKK 1098).

b. Duch Święty przypomina tajemnicę Jezusa

Zwłaszcza w Eucharystii, zaś analogicznie w innych sakramentach, liturgia jest upamiętnieniem misterium zbawienia. Duch Święty jest żywą pamięcią Kościoła (por. J 14,26) (KKK 1099).

Słowo Boże. Duch Święty ożywia to Słowo Boże, które jest głoszone, aby było przyjęte i przeżyte.

On daje proklamującym i słuchającym, wedle dyspozycji ich serc, duchowe rozumienie Słowa Bożego. Poprzez słowa, czynności i symbole, które tworzą wątek celebracji, On doprowadza wiernych i szafarzy do spotkania z Chrystusem, Słowem i Obrazem Ojca, aby mogli wprowadzić w swoim życiu sens tego, co słyszą, rozważają i czynią w celebrze (KKK 1101).

To Słowo zbawienia karmi wiarę w sercach chrześcijan i przyczynia się do jej wzrostu we wspólnocie liturgicznej (por. DK 4 i KKK 1102).

Anamneza. Działanie Ducha Św. wyraża się w „anamnezie” liturgii eucharystycznej, gdzie wspomina się zasadnicze dzieła naszego zbawienia, co prowadzi do dziękczynienia i uwielbienia Boga w końcowej doksologii (por. KKK 1103).

c. Duch Święty aktualizuje misterium Pana

Liturgia chrześcijańska nie tylko przypomina wydarzenia, które przyniosły nam zbawienie, ale aktualizuje je, czyniąc je obecnymi. Misterium paschalne Chrystusa jest celebrowane, ono nie jest powtarzane (KKK 1104).

Epikleza. To uobecnianie misterium Chrystusa przez działanie Ducha Świętego w liturgii Kościoła wyraża mszalna „epikleza” W modlitwie tej Kościół błaga, aby Bóg Ojciec zesłał Ducha Świętego na dary chleba i wina w celu ich przemiany w Ciało i Krew Chrystusa, a także na wiernych, by stali się żywą Ofiarą dla Boga i zjednoczyli się w miłości. To działanie Ducha Świętego

przyspiesza nadejście Królestwa Bożego i sprawia dopełnianie się dzieła zbawienia. Tak Duch Święty posyłany przez Ojca, który wysłuchuje modlitwy Kościoła, „daje życie tym, którzy Go przyjmują i dla nich już teraz stanowi 'zadatek' ich dziedzictwa (por. Ef 1,14; 2 Kor 1,22)” (KKK 1107).

d. Duch Święty jednoczy

Celem misji Ducha Świętego w każdej czynności liturgicznej jest doprowadzenie wiernych do jedności (komunii) z Chrystusem, aby tworzyć Jego Ciało. Duch Święty jest jakby życiodajnym sokiem w Winnicy Ojca, przynoszącym swój owoc w sakramentach (por. J 15,1-17; Ga 5,22) (KKK 1108).

Toteż dzięki działaniu Ducha Świętego, który w celebrze eucharystycznej jednoczy wierzących z Ojcem przez Chrystusa i w Chrystusie, Kościół okazuje się sakramentem komunii rozproszonych dzieci Bożych. Owocem Ducha Świętego w liturgii Kościoła jest więc nierozdzielnie jedność z Trójcą Świętą i jedność braterska (por. 1 J 1,3-7).

II. TEOLOGIA LITURGII SAKRAMENTALNEJ

(Misterium paschalne w sakramentach Kościoła)

„Całe życie liturgiczne Kościoła grawituje wokół Ofiary eucharystycznej i sakramentów (por. KL 6)” (KKK 1113). W nauce o sakramentach KKK omawia najpierw to, co jest wspólne wszystkim sakramentom pod względem doktrynalnym i celebracyjnym, a następnie elementy własne poszczególnych sakramentów.⁸

1. Nauka o sakramentach — czym one są?

W KKK są podane różne „definicje” sakramentów. W tych opisach sakramentów zauważa się uzupełnienie elementami nowymi tego, co zawierały dawne definicje.

A. Sakramenty Chrystusa⁹

„Słowa i czyny Jezusa podczas Jego życia ukrytego i posługi publicznej były już zbawcze. One antycypowały moc Jego tajemnicy paschalnej” (KKK 1115).

⁸ Por. L. Della Torre, *Sacramenti e Sacramentali nella Costituzione Conciliare „De Sacra Liturgia”*, w: G. Barauna (red.), *La sacra liturgia rinnovata dal Concilio*, Torino 1965, s. 475-493.

⁹ Por. A. Marangon, *Dai sacramenti verso Gesù di Nazaret*, Rivista Liturgica 81 (1994) n. 3 s. 7-20; S. Maggiani, *Istituzione dei sacramenti e „lex orandi” — Il contributo degli „Ordines” del Concilio Vaticano II*, tamże s. 151-174.

Tajemnice życia Chrystusa są fundamentem tego, co On przez posługę ministrów swego Kościoła rozdziela w sakramentach, gdyż „to, co było widzialne u naszego Zbawiciela, przeszło do Jego tajemnic (sakramentów). (św. Leon Wielki, *Mowa* 74,2)” (KKK 1115). W takim ujęciu sakramenty są „mocami wychodzącymi” z Ciała Chrystusa (por. Łk 5,17; 6,19; 8,46); są czynnościami Ducha Świętego ożywiającego Kościół i „arcydziełami Boga” w nowym i wiecznym przymierzu” (KKK 1116).

B. Sakramenty Kościoła

Sakramenty są „Kościół” w podwójnym sensie, a mianowicie są sprawowane „przez Kościół”, (który jest sakramentem działania Chrystusa udzielającego przez nie łaskę mocą Ducha Św.) i są „dla Kościoła”, gdyż „tworzą Kościół” (św. Augustyn, *Civ.* 22,17) oraz „objawiają i udzielają ludziom, zwłaszcza w Eucharystii, tajemnicę komunii z Bogiem Miłością, Jedynym w Trójcy Osób” (KKK 1118).

W sakramentach Kościół działa jako „wspólnota kapłańska” posiadająca własną strukturę oraz uzdolniona przez chrzest i bierzmowanie do sprawowania liturgii (por. KK 11). Kapłaństwo sakramentalne jest dla służby ludu Bożego; jak Chrystus w sakramentach działa przez Ducha Świętego dla Kościoła, tak również czyni wyświęcony szafarz, który sprawuje posługę sakramentalną (por. KKK 1120).

C. Sakramenty wiary

Posługa sakramentalna zakłada misję ewangelizacji (por. Łk 24,47 i Mt 28,18-20). Przyjęcie sakramentu winno być poprzedzone przez Słowo Boże i przez wiarę. „[Sakramenty] wiarę nie tylko zakładają, lecz za pomocą słów i rzeczy dają jej wzrost, umacniają ją i wyrażają” (KL 59). „Wiara Kościoła jest wcześniejsza niż wiara chrześcijanina, który jest wezwany, aby do niej przyłączył się. Sprawując sakramenty Kościół wyznaje wiarę otrzymaną od Apostołów” (KKK 1124). Stąd zrodziło się adagium: „Lex orandi, lex credendi” lub „Legem credendi lex statuit supplicandi” (Prosper z Akwitanii, *List* 217 — wiek V), czyli „prawo modlitwy jest prawem wiary”. W tym sensie liturgia (sakramentów) jest elementem ustanawiającym świętą i żywą Tradycję (por. KO 8; KKK 1124). Dlatego żaden obrzęd sakramentalny nie może być zmieniany według woli szafarza lub wspólnoty (por. KKK 1125). A ponieważ sakramenty wyrażają i rozwijają komunie wiary w Kościele, stąd liturgia sakramentalna stanowi jeden z istotnych kryteriów dialogu ekumenicznego (por. KKK 1126).

D. Sakramenty zbawienia

„Sakramenty sprawowane godnie i z wiarą, udzielają łaski, którą one oznaczają” (KKK 1127). One są skuteczne (*ex opere operato*) mocą dokonanego raz na zawsze zbawczego dzieła Chrystusa, który wciąż w nich działa. Bóg Ojciec

wysłuchuje bowiem modlitwy Kościoła zawartej w epiklezie każdego sakramentu, a wyrażającej wiarę w moc Ducha Świętego, który jak ogień przemienia w Życie Boże tego, kto się poddał pod jego moc (por. KKK 1127).

Dla wierzących sakramenty Nowego Przymierza są konieczne do zbawienia (por. Sobór Trydencki, DS 1604 i KKK 1129). Poprzez „łaskę sakramentalną” Duch Święty przebóstwia (por. 2 P 1,4) wierzących, łącząc ich z jednorodnym Synem Bożym — Zbawicielem (por. KKK 1129).

E. Sakramenty życia wiecznego

„Kościół sprawuje misterium swego Pana 'aż On powtórnie przyjdzie' i gdy 'Bóg będzie wszystkim dla wszystkich' (1 Kor 11,26; 15,28)” (KKK 1130). Od czasów apostoelskich liturgia zmierza do udziału Kościoła w chwale swego Pana (por. *Marana tha!* 1 Kor 16,22). W sakramentach Kościół otrzymuje już zadatek życia wiecznego (por. św. Tomasz, *S.Th.* 3,60,3) i już uczestniczy w życiu wiecznym, „oczekując błogosławionej nadziei i objawienia się chwały wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa” (Tt 2,13). 'Duch i Oblubienica mówią: 'Przyjdź!'...Przyjdź, Panie Jezu' (Ap 22,17.20)” (KKK 1130).

Należy zauważyć, że w podsumowaniu różnych „definicji” sakramentów KKK podaje jeszcze następującą: „Sakramenty są skutecznymi znakami łaski, ustanowionymi przez Chrystusa i powierzonymi Kościołowi, poprzez które udzielane jest nam życie wieczne” (1131). To „powierzenie” sakramentów Kościołowi oznacza, iż ma On obowiązek czuwania nad godnym i owocnym ich sprawowaniem.

2. Sakramentalne sprawowanie tajemnicy paschalnej

Katechezę o sprawowaniu sakramentów KKK przeprowadza poprzez szukanie odpowiedzi na cztery pytania: kto, jak, kiedy i gdzie sprawuje misterium paschalne?

A. Kto celebrować? (KKK 1136-1144)

Okazuje się, że liturgia jest czynnością „Chrystusa całego”, czyli liturgię sprawuje „cały Kościół”, zarówno niebiański, jak i ziemski. Łączność liturgii ziemskiej z niebieską dokonuje się przez działanie Ducha Świętego.

W liturgii Kościoła będącego wspólnotą organiczną ważna jest funkcja przewodniczenia złączona z kapłaństwem służebnym, uzdalniającym do działania *in persona Christi Capitis*.

B. Jak celebrować? (KKK 1145-1162)

Liturgia Kościoła składa się ze słów i czynności, które są „znakami i symbolami” rzeczywistości nadprzyrodzonych. Odpowiada to naturze ludzkiej, w której elementy cielesne są drogą do poznania i wyrażenia rzeczywistości

duchowych. Naród wybrany przyjął od Boga określone znaki i symbole życia liturgicznego. Chrystus posłużył się pewnymi znakami i nadał im sens osobliwy, by oznaczały i przekazywały łaskę. Pewne znaki wprowadził Kościół, aby ukazać wiernym blask skutków poszczególnych sakramentów. Spośród znaków liturgicznych KKK wyróżnia trzy jako wyjątkowo ważne: słowo, śpiew i święte obrazy.

C. Kiedy celebrować? (KKK 1163-1178)

Kościół obchodzi pamiątkę zbawczego dzieła Chrystusa przez cały rok w ustalonych dniach. Pamiątkę Zmartwychwstania obchodzi każdego tygodnia w dzień Pański, a raz do roku na Wielkanoc.

Z biegiem roku Kościół odślania całe misterium Chrystusa poczynawszy od Wcielenia i Narodzenia aż do Wniebowstąpienia, do dnia Zesłania Ducha Świętego oraz oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pańskiego (KL 102; KKK 1163).

Zbawcze czyny uobecnianie są zatem w każdym czasie, by wierni zetknęli się z nimi i dostąpili zbawienia. Ośrodkiem celebracji jest tajemnica paschalna Pana, zwłaszcza Zmartwychwstanie, bo stanowi zwycięstwo Chrystusa i spełnienie się obietnic. KKK uwypukla znaczenie niedzieli jako szczególnego dnia zgromadzenia liturgicznego (por. 1167), rolę całego roku liturgicznego, którego szczytem jest Triduum Paschalne oraz wpływ na pobożność wiernych dni poświęconych Matce Bożej i Świętym Pańskim. KKK zachęca do głoszenia tajemnicy paschalnej w czasie poszczególnych godzin każdego dnia i do „nieustannej modlitwy” (por. Ef 6,18) zwłaszcza poprzez *Liturgię Godzin* (por. 1174-1178).

D. Gdzie celebrować? (KKK 1179-1186)

„Kult 'w duchu i prawdzie' (J 4,24) Nowego Przymierza nie jest związany z jednym wyłącznym miejscem. Cała ziemia jest święta i powierzona ludziom” (KKK 1178). Pierwszym przeto miejscem są chrześcijanie jako żywe świątynie Ducha Świętego (por. 1 P 2,4-5; 2 Kor 6,16) powołani do składania duchowych ofiar na ołtarzu swego serca. Jednakże natura ludzka, względy religijne i społeczne wymagają specjalnych miejsc na sprawowanie liturgii Kościoła. Tymi miejscami są świątynie — kościoły (por. KKK 1180-1181). Ośrodkiem każdego kościoła jest ołtarz. Drugie miejsce zajmuje tabernakulum. Kolejne zaś miejsca wspomniane przez katechizm są następujące: miejsce przechowywania Krzyżma świętego, miejsce przewodniczenia (katedra), ambona, chrzcielnica i kropielnica oraz miejsce sakramentu pokuty. Katechizm wskazuje też na znaczenie eschatologiczne budynku kościelnego jako znaku Miasta świętego — Jeruzalem niebieskiego (por. 1186).

KKK zauważa, że liturgia winna się wyrażać w kulturze danego narodu.

W liturgii (bowiem), zwłaszcza sakramentów, istnieje 'część niezmienna', gdyż jest z ustanowienia Bożego, której Kościół jest strażnikiem oraz części podlegające zmianom, które Kościół może a czasem nawet powinien dostosowywać do kultur narodów ewangelizowanych” (Jan Paweł II, list apost. *Vicesimus quintus annus* 16. Por. KL 21; KKK 1205).

Wielość tradycji liturgicznych lub obrządków prawnie uznanych wskazuje na katolickość Kościoła celebrującego wszędzie i zawsze jedno misterium zbawienia (por. 1200-1206).

3. Siedem sakramentów Kościoła w odniesieniu do różnych sytuacji życia chrześcijańskiego (KKK 1210-1666)

Od wieku XII w traktatach teologicznych omawia się liczbę siedmiu sakramentów. Św. Tomasz z Akwinu bierze tu za podstawę podziału analogię między etapami życia cielesnego i duchowego jednostki w jej odniesieniu do samej siebie i do wspólnoty (por. *S.Th.* 3,65,1). Etapy te są następujące: narodziny i wzrost, leczenie schorzeń i posłannictwo wiary chrześcijan. W następstwie tej analogii Akwinata, a za nim KKK wyróżnia: trzy sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia (chrzest, bierzmowanie i Eucharystia), dwa sakramenty leczące (pokuta i namaszczenie chorych) i dwa uwzględniające służbę dla wspólnoty i posłannictwo wiernych (kapłaństwo i małżeństwo). W tym podziale „Eucharystia zajmuje miejsce jedyne jako 'sakrament sakramentów': 'wszystkie inne sakramenty są skierowane do niej jako do swego celu'” (św. Tomasz, *S. Th.* 3,65,3; KKK 1211).

A. Sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia (KKK 1212-1419)

W obecnym artykule zostaną jedynie zasygnalizowane pewne prawdy.

Trzy sakramenty wtajemniczenia stanowią fundamenty całego życia chrześcijańskiego.

Wierni, odrodzeni przez chrzest, zostają umocnieni przez sakrament bierzmowania i w Eucharystii otrzymują pokarm życia wiecznego. W ten sposób ... w coraz większym stopniu osiągają skarby życia Bożego i postępują w doskonałej miłości” (Paweł VI, konst. apost. *Divinae consortium naturae*; KKK 1212; por. OChWD, *Wprowadzenie* 1-2).

Istnieje więc jedność chrześcijańskiego wtajemniczenia.

Uwzględniając stopień duchowego rozwoju ludzi dorosłych, określone warunki czasu i miejsca, Kościół na Zachodzie przywrócił wielostopniowy katechumenat. Cały sposób wprowadzania w życie sakramentalne ma charakter mistagogii (wyjaśnianie obrzędów przez ukazanie tego, co sakrament oznacza i urzeczywistnia; por. KKK 1234). Był to sposób własny Ojców Kościoła, stąd KKK często odwołuje się do ich dzieł.

a. Chrzest

Nazwany jest „kąpielą odrodzenia i odnowienia w Duchu Świętym” (Tt 3,5) a także zgodnie z Tradycją: darem, łaską, namaszczeniem, oświeceniem, szatą, kąpielą, pieczęcią (por. św. Grzegorz z Naz., *Mowa 40,3-4*, PG 36,361; KKK 1216). W KKK poruszane są następujące zagania: chrzest w ekonomii

zbawienia; jak sprawuje się sakrament chrztu; kto może przyjąć chrzest; kto może chrzczyć; konieczność chrztu; łaska chrztu: odpuszczenie grzechów, „nowe stworzenie”, wcielenie w Kościół — Ciało Chrystusa, sakramentalna więź jedności chrześcijan i niezatarte znamię.

b. Bierzmowanie

Przyjęcie tego sakramentu jest konieczne dla dopełnienia łaski chrztu. W KKK uwzględnione są dwie tradycje: wschodnia i zachodnia. Chrześcijański Wschód podkreśla jednośc wtajemniczenia poprzez udzielanie bierzmowania bezpośrednio po chrzcie przez prezbitera posługującego się olejem poświęconym przez biskupa (*myron* por. KKK 1297). Natomiast Zachód, oddzielając bierzmowanie od chrztu dzieci i rezerwując jego udzielanie biskupowi, uwypukla związek bierzmowanego z biskupem jako sługą jedności Kościoła Chrystusowego (por. 1290-1292). Przy udzielaniu tego sakramentu na mocy konst. apost. Pawła VI *Divinae consortium naturae* obecna forma sakramentu brzmi: „Przyjmij znamię daru Ducha Świętego”; słowa te przejęte są z obrządku bizantyńskiego z V w. (por. KKK 1300).

c. Eucharystia

Eucharystia jest „źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego” (KK 11). „W najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus Pan, nasza Pascha i chleb żywy” (dekret PO 5). Ona stanowi źródło i szczyt życia Kościoła, szczyt uświęcenia i kultu. Przez Nią Bóg Ojciec najpełniej uświęca świat za pośrednictwem Jezusa Chrystusa i przez Nią Kościół najbardziej uwielbia Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym (por. KKK 1325). Przez celebrę eucharystyczną łączymy się już z liturgią nieba i już uczestniczymy w życiu wiecznym, kiedy Bóg będzie wszystkim we wszystkich (por. 1 Kor 15,28; KKK 1326). Tak „Eucharystia jest streszczeniem i szczytem naszej wiary” (KKK 1327).

KKK w numerach 1328-1332 przypomina różne nazwy Eucharystii, świadczące o jej bogactwie treściowym. Nazwy te przejęte są tak z Pisma św. jak i z różnych tradycji, a więc: „wieczerza Pańska” (por. 1 Kor 11,20), „uczta godów Baranka” (por. Ap 19,9), „łamanie chleba” (por. Łk 24,13-35; Dz 2,42.46; 20,7.11; 1 Kor 10,16-17), „zgromadzenie eucharystyczne (*synaxis*)” (por. 1 Kor 11,17-34); „pamiętka” męki i zmartwychwstania Pana; „święta ofiara”, „święta ofiara mszy”, „ofiara chwały” (por. Hbr 13,15), „ofiara duchowa” (por. 1 P 2,5), „ofiara czysta” (por. Ml 1,11), „ofiara święta”; „święta i boska liturgia”, „święte misteria”; „najświętszy sakrament”; „komunia” (por. 1 Kor 10,16-17); „święte dary” (*ta hagia*); „sancta” (por. Konst. Apost. 8,13,12; *Didache* 9,5; 10,6), „chleb aniołów”, „chleb niebieski”, „lekarstwo nieśmiertelności” (por. św. Ignacy Antiocheński, *Do Efezjan* 20,2), „wiatyk”...; „msza święta” od słowa „missio” czyli końcowego posłania wiernych, aby wypełniali wolę Pana w życiu codziennym.

KKK przedstawiając (1333-1336) Eucharystię w ekonomii zbawienia ukazuje wymowę znaków chleba i wina w opisie dzieła stworzenia i w historii narodu izraelskiego (ofiara Melchizedeka, manna, chleby praśne), w działalności Jezusa (rozmnożenie chlebów, cud w Kanie) oraz w ustanowieniu Eucharystii podczas uczty paschalnej na pamiątkę Jego męki, śmierci, zmartwychwstania i przyjścia w chwale (por. 1 Kor 11,26).

W sprawowaniu Eucharystii — mimo upływu wieków i różnorodności obrządków — trzeba dostrzegać niezmienną jej podstawową strukturę. Od czasów św. Justyna (*Apologia*, rozdz. 67 ; ok. 150 r.) aż do dni obecnych struktura celebracji eucharystycznej pozostaje niezmienna. Albowiem Kościół wciąż pozostaje wierny testamentowi Pana: „To czyńcie na moją pamiątkę” (por. 1 Kor 11,24-25) i sprawuje „ofiary sakramentalną”, która jest: dziękczynieniem i uwielbieniem składanym Ojcu (KKK 1359-1361), sakramentalnym upamiętnieniem ofiary Chrystusa i Jego Ciała — Kościoła (KKK 1362-1372), obecnością Chrystusa przez moc Jego Ciała i Ducha Świętego (KKK 1373-1381). Równocześnie jest to uczta paschalna („Bierzcie i jedzcie z tego wszyscy” — komunia) (KKK 1382-1401) oraz „zadatek przyszłej chwały” (KKK 1402-1405).

B. Sakramenty leczące: pokuta i namaszczenie chorych

Przez sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia, człowiek otrzymuje nowe życie Chrystusa. Jednakże to życie nosimy 'w naczyniach glinianych' (2 Kor 4,7). Obecnie jest ono jeszcze 'ukryte z Chrystusem w Bogu' (Kol 3,3). My jesteśmy jeszcze w 'przybytku doczesnego zamieszkania' (2 Kor 5,1) podatnym na cierpienie, chorobę i śmierć.

Chrystus Pan, lekarz naszych dusz i ciał, który odpuścił grzechy paralitykowi i przywrócił zdrowie jego ciału (por. Mk 2,1-12), zechciał, aby Jego Kościół odnośnie swoich własnych członków, mocą Ducha Świętego, kontynuował Jego dzieło uzdrawiania i zbawiania. To jest cel dwóch sakramentów leczenia: sakramentu pokuty i namaszczenia chorych” (KKK 1420 – 1421).¹⁰

a. Sakrament pokuty i pojednania (KKK 1422-1470)

Nazwy tego sakramentu. Każda z nich ukazuje tylko pewien szczegół, zaś wszystkie razem bogactwo rzeczywistości sakramentalnej. Oto one : „sakrament nawrócenia” (por. wezwanie Jezusa — Mk 1,15), „powrót grzesznika do Ojca (Łk 15,18), „sakrament pokuty” (uświęca osobisty i wspólnotowy wysiłek nawrócenia, żalu i zadośćuczynienia grzesznego chrześcijanina), „sakrament wyznania” (wyznanie grzechów przed kapłanem oraz wyrażenie wdzięczności i wysławianie świętości Boga i Jego miłosierdzia względem grzesznika — por. KKK 1424), „sakrament przebaczenia” (słowa absencji, która wyraża prośbę, aby Bóg udzielił „przebaczenia i pokoju”), „sakrament pojednania” (pojednania z Bogiem — por. 2 Kor 5,20 oraz wymóg gotowości pojednania się z bliźnim — por. Mt 5,24; KKK 1442).

¹⁰ Por. J o u n e l, jw. s. 275-276.

Pokuta wewnętrzna (KKK 1430-1433). W nawróceniu się istotne jest „skruszenie serca”, bez czego inne czyny pokutne nie mogą wydać owoców (por. J1 2,12-13; Iz 1,16-17; Mt 6,16.16-18). Pokuta wewnętrzna jest zasadniczą przemianą całego życia, powrotem, zwróceniem się ku Bogu całym sercem, odwróceniem się od zła, odrzuceniem złych czynów, pragnieniem zmiany życia, licząc na Boże miłosierdzie i na pomoc Jego łaski. Łączy się to z głębokim żalem i tęsknotą zbawczą, co Ojcowie nazywali „animi cruciatus” lub „compunctio cordis”.

Różnorodność form pokuty w życiu chrześcijańskim (KKK 1434-1439). Pokuta wewnętrzna może łączyć się z wieloraką formą zewnętrzną. Pismo św. i Ojcowie mówią zwłaszcza o „poście, modlitwie i jałmużnie” (por. Tb 12,8; Mt 6,1-18). Poza oczyszczeniem radykalnym przez chrzest lub męczeństwo tradycja mówi także o takich środkach przebaczenia grzechów, jak: wysiłki podjęte dla pojednania się z bliźnim, łzy pokuty, wysiłki zbawcze bliźniego, wstawiennictwo świętych i praktyka miłości, która „zakrywa wiele grzechów” (1 P 4,8). Nawrócenie dokonuje się w życiu codziennym przez gesty pojednania, troskę o biednych, obronę sprawiedliwości i prawa, przyznanie się do winy wobec braci, upomnienie braterskie, rachunek sumienia, kierownictwo duchowe, przyjęcie cierpienia, znoszenie prześladowania dla sprawiedliwości, dźwiganie swego codziennego krzyża i naśladowanie Jezusa (por. Łk 9,23).

KKK podkreśla związek pokuty z Eucharystią, która jest szczytem i podtrzymaniem nawrócenia się. Również czytanie Pisma św., modlitwa *Liturgii Godzin* i *Ojcze nasz*, wszystkie szczere akty kultu i pobożności ożywiają w nas ducha pokuty i przyczyniają się do przebaczenia naszych grzechów.

Okresy i dni pokuty w roku liturgicznym (Wielki Post, każdy piątek w tygodniu) są „momentami mocnymi” praktyki pokutnej Kościoła. Przemianę pokutną wspaniale przedstawił Jezus w przypowieści o „synu marnotrawnym”, czy raczej o „ojcu miłosiernym” (por. Łk 15,11-24). Struktura sakramentu pokuty (niezmienna co do swej istoty w ciągu wieków) obejmuje czynności penitenta (żał, wyznanie, zadośćuczynienie) oraz czynności Boga poprzez posługę Kościoła (rozgrzeszenie i pojednanie). Czynności te są elementami nierozdzielными liturgicznej celebracji (koncelebracji) sakramentu (por. KKK 1448 i 1480).

„Indywidualna i całkowita spowiedź oraz rozgrzeszenie pozostają jedynym zwykłym sposobem, w jaki wierni mogą się pojednać z Bogiem i Kościołem, chyba że niemożliwość fizyczna lub moralna uwalnia ich od takiej spowiedzi” (*Obrzędy Pokuty*, Wprowadzenie, 31; KKK 1484).

b. Sakrament namaszczenia chorych (KKK 1499-1523)

Historiozbawcze fundamenty tego sakramentu. Choroba i cierpienie były zawsze jednym z największych doświadczeń życiowych człowieka. Człowiek wierzący przeżywa chorobę w obliczu Boga, Pana życia i śmierci (por. Ps 38; Ps 6,3; Iz 38). W ST choroba wiązana jest z grzechem i niewiernością względem

Stwórcy; choroba staje się drogą nawrócenia (por. Ps 38,5; 39,9.12) i przebaczenia Bożego, które zapoczątkowuje uzdrowienie (Por. Ps 32,5; 107,20; Mk 2,5-12). W Nowym Przymierzu Chrystus współczuje chorym i dokonuje licznych uzdrowień ze wszystkich słabości (por. Mt 4,24), co świadczy, iż „Bóg nawiedził swój lud” (Łk 7,16). Jezus ma moc nie tylko uzdrawiania ciała, lecz i odpuszczania grzechów (por. Mk 2,5-12). On przyszedł uzdrawiać człowieka całego — jego duszę i ciało. Chorzy potrzebują Go jako lekarza (por. Mk 2,17), pragną się Go dotknąć (por. Mk 1,41; 3,10; 6,56). Cudowne uzdrowienia dokonywane przez Jezusa, a następnie przez Apostołów, którzy czasem spełniali symboliczną czynność namaszczenia olejem (por. Mk 6,12-13) i w imię Jezusa Zmartwychwstałego na chorych wkładali ręce, a ci odzyskiwali zdrowie (por. Mk 16,17-18), świadczą o tym, że Królestwo Boże urzeczywistnia się. Kościół apostolski — jak świadczy św. Jakub (5,14-15) — ma już własny obrzęd stosowany w czasie choroby. Tradycja uznaje w tym rycie sakrament namaszczenia chorych (por. KKK 1510).

KKK w numerach 1520-1523 wylicza skutki celebry tego sakramentu:

Szczególny dar Ducha Św. Łaską zasadniczą tego sakramentu jest umocnienie, pokój i odwaga w przewycięzaniu trudności ciężkiej choroby lub dokuczliwej starości.

Ta łaska jest darem Ducha Św., który odnawia ufność i wiarę w Boga oraz umacnia przeciw pokusom szatana, zniechęcenia i trwogi przed śmiercią. Działanie Zbawiciela przez moc Ducha Św. zmierza do uzdrowienia duszy chorego, lecz również i jego ciała, jeśli taka jest wola Boża (por. Sob. Florencki: DS 1325). Poza tym, „jeśli popełnił grzechy, będą mu odpuszczone” (Jk 5,15) (por. Sob. Tryd.: DS 1717) (KKK 1520).

Zjednoczenie z męką Chrystusa.

Przez łaskę tego sakramentu chory przyjmuje moc i dar bardziej intymnego zjednoczenia się z męką Chrystusa: jest to swego rodzaju 'konsekracja', aby przynosić owoce przez upodobnienie się do odkupieńczej męki Zbawiciela. Tak cierpienie, pozostałość grzechu pierworodnego, przyjmuje sens nowy: ono staje się udziałem w dziele zbawczym Jezusa (KKK 1521).

Łaska kościelna.

Kościół, sprawując ten sakrament, we wspólnocie świętych, wstawia się dla dobra chorego. Chory zaś, ze swej strony, przez łaskę tego sakramentu, przyczynia się do uświęcenia Kościoła i do dobra wszystkich ludzi, dla których Kościół cierpi i składa się w ofierze, przez Chrystusa, Bogu Ojcu (KKK 1522).

Przygotowanie do ostatecznego przejścia. Dla ciężko chorych i będących w agonii sakrament ten jest „sacramentum exeuntium”. Namaszczenie chorych doprowadza wówczas do pełni to podobieństwo do śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, które rozpoczęło się w czasie chrztu św. i było dokonywane przez dalsze namaszczenia święte w ciągu całego życia chrześcijańskiego. To ostatnie namaszczenie jest umocnieniem do ostatnich walk przed wejściem do wieczności (por. KKK 1523).

Na tę chwilę Kościół ofiaruje umierającym ostatni sakrament chrześcijanina — wiatyk. Jest to zadatek życia wiecznego i załóżek zmartwychwstania zgodnie ze

słowami Pana: „Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskreszę w dniu ostatecznym” (J 6,54; por. KKK 1524).

W ten sposób, jak sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii stanowią jedność zwaną 'sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego', tak można powiedzieć, iż pokuta, namaszczenie chorych i Eucharystia jako wiatyk, udzielane u kresu życia chrześcijańskiego, stanowią 'sakramenty przygotowujące do Ojczyzny' lub sakramentami kończącymi pielgrzymowanie (KKK 1525).

C. Sakramenty służenia wspólnocie (KKK 1533-1658)

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego są fundamentem wspólnego powołania wszystkich uczniów Chrystusa; powołania do świętości i misji ewangelizacji świata (por. KKK 1533).

Dwa zaś inne sakramenty: święcenia i małżeństwo są ukierunkowane na zbawienie innych. Jeśli one przyczyniają się również do zbawienia osobistego, to dokonuje się ono przez służbę drugim. One udzielają szczególnej misji w Kościele i służą do budowania Ludu Bożego (KKK 1534).

Przez te sakramenty ci wierni, którzy przez chrzest i bierzmowanie zostali już „konsekrowani” do uczestnictwa w kapłaństwie powszechnym wszystkich wiernych, mogą otrzymać „konsekracje” szczególne; przez sakrament święceń zostają konsekrowani, „aby być, w imieniu Chrystusa, 'przez słowo i łaskę Boga pasterzami Kościoła' (KK 11)” (KKK 1535); natomiast przez sakrament małżeństwa „są umocnieni i jakby 'konsekrowani' do obowiązków i godności ich stanu”.¹¹

a. Sakrament święceń (kapłaństwa) (KKK 1536-1589)

Święcenia są sakramentem, przez który misja powierzona przez Chrystusa Apostołom jest wykonywana w Kościele aż do końca czasów: jest to więc sakrament posługi apostołowskiej. Obejmuje on trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat (KKK 1536).

Katechizm wyjaśnia najpierw nazwę: „ordo” i „ordinatio”. „W starożytności rzymskiej wyrażenie 'ordo' oznaczało 'stany — ciała' ustanowione w prawie świeckim, zwłaszcza ciała sprawujących władzę” (KKK 1537). „Ordinatio” zaś było czynnością włączenia — wprowadzenia w „ordo”. W Kościele — jak świadczy Tradycja mająca podstawy biblijne (por. Hbr 5,6; 7,11; Ps 110,4) — wytworzyły się „ordines”: „ordo episcoporum”, „ordo presbyterorum” i „ordo diaconorum”. Terminem „ordo” określano również inne stany, np. katechumców, dziewic, małżonków czy wdów.

Dzisiaj słowo 'ordinatio' jest zarezerwowane do aktu sakramentalnego, który wprowadza do stanu biskupów, prezbiterów i diakonów; wyraża więc coś więcej niż zwykłe 'wybranie', 'zaliczenie', 'delegowanie' lub 'ustanowienie' przez wspólnotę, gdyż udziela daru Ducha Świętego uzdalniającego do wykonywania 'mocy — władzy świętej' (*sacra potestas* por. KK 10) pochodzącej od samego Chrystusa przez Jego Kościół (KKK 1538).

¹¹ KDK 48,2; KKK 1535; por. także J o u n e l, jw. s. 276-277.

Katechizm ukazując kapłaństwo w historii zbawienia mówi najpierw o kapłaństwie Starego Przymierza (o kapłańskim ludzie wybranym, powołaniu pokolenia Lewiego, ustanowieniu 70-ciu starszych), a następnie o jedynym kapłaństwie Jezusa Chrystusa oraz o podwójnym uczestnictwie w tym jedynym kapłaństwie: całej wspólnoty wierzących i tych, którzy przyjęli sakrament kapłaństwa (mają udział w funkcjach Chrystusa Głowy Kościoła — działają *in persona Christi*, lecz również spełniają posługę „w imieniu całego Kościoła”) (por. KKK 1548 i 1553).

Katechizm omawia szczegółowo trzy stopnie kapłańskiej posługi: święcenia biskupie (pełnię sakramentu święceń), święcenia prezbiterów (współpracowników biskupów) i święcenia diakonów (do posługiwania biskupowi i prezbiterowi).

Z woli Chrystusa, zachowując tradycję apostołską, Kościół utrzymuje, że podmiotem święceń może być tylko mężczyzna. „Dlatego święcenie kobiet nie jest możliwe” (KKK 1577).

Wyliczając skutki święceń KKK poucza:

Sakrament ten tak bardzo upodabnia do Chrystusa przez specjalną łaskę Ducha Świętego, że przyjmującego czyni narzędziem Chrystusa dla Jego Kościoła. Przez święcenia zostaje on uzdolniony do działania jako reprezentant Chrystusa, Głowy Kościoła, w jego potrójnej funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej... Sakrament święceń wyciska także 'znamie duchowe i niezniszczalne' i nie może być powtórzony ani też udzielony czasowo (KKK 1581-1582).

b. Sakrament małżeństwa (KKK 1601-1658)

Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonejmi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu (KPK, k. 1055,1; KKK 1601).

Katecheza o małżeństwie obejmuje wyjaśnienia dotyczące: małżeństwa w planie Bożym, celebry małżeństwa, zgody małżeńskiej, skutków tego sakramentu, dóbr i wymogów miłości małżeńskiej oraz Kościoła domowego.

Małżeństwo w planie Boga.

Pismo św. rozpoczyna się opisem stworzenia mężczyzny i kobiety na obraz i podobieństwo Boga (por. Rdz 1,26-27) a kończy się wizją 'godów Baranka' (Ap 19,7.9). Od początku do końca Pismo św. mówi o małżeństwie i jego 'tajemnicy', jego ustanowieniu i sensie, jaki Bóg mu nadał, o jego początku i celu, urzeczywistnianiu się w ciągu historii zbawienia, o jego trudnościach wynikłych z grzechu i odnowie 'w Panu' (1 Kor 7,39), w przymierzu nowym Chrystusa i Kościoła (por. Ef 5,31-32) (KKK 1602).

Całe życie chrześcijańskie naznaczone jest znamiem miłości oblubieńczej Chrystusa i Kościoła. Już chrzest, wprowadzający do Ludu Bożego, jest tajemnicą zaślubin: jest — jeśli można tak powiedzieć — kąpielą przedślubną (por. Ef 5,25-27), która przygotowuje do Eucharystii, uczy weselnej. Małżeństwo chrześcijańskie staje się ze swej strony skutecznym znakiem, sakramentem przymierza Chrystusa i Kościoła. Ponieważ ono oznacza łaskę płynącą z tego przymierza i jej udziela, małżeństwo między ochrzczonejmi jest prawdziwym sakramentem Nowego Przymierza (KKK 1617).

Okazuje się, że Chrystus jest centrum całego życia chrześcijańskiego. Więzy z Nim mają pierwszeństwo przed innymi więzami, rodzinnymi lub społecznymi.

Toteż zarówno

sakrament małżeństwa jak i dziewictwo ze względu na Królestwo Boże pochodzą od tego samego Pana. On nadaje im sens i udziela łaski, aby żyć zgodnie z Jego wolą (por. Mt 19,3-12). Przeto szacunek dla dziewictwa ze względu na Królestwo (por. KK 42; dekret *Perfectae caritatis* 12; dekret *Optatam totius* 10) oraz chrześcijański sens małżeństwa są nierozdzielne od siebie i służą sobie wzajemnie (KKK 1620).

Celebra małżeństwa. W obrządku łacińskim katolicy zawierają małżeństwo zwykle w czasie mszy św. Racją tego jest związek wszystkich sakramentów z tajemnicą paschalną Chrystusa (por. KL 61; KKK 1621). Wypada, aby zawierający małżeństwo, oddając sobie wzajemnie swe życie, łączyli się z ofiarą Chrystusa oddającego swe życie za umiłowaną Oblubienicę — Kościół i przyjmowali w komunii św. to samo Ciało i tę samą Krew Chrystusa, tworząc przez to „jedno ciało” w Chrystusie (por. 1 Kor 10,17) (KKK 1621).

Zgoda małżeńska. Kościół uważa wymianę zgody między stronami za element istotny zawarcia małżeństwa (por. KPK k. 1057,1). Zgoda jest „aktem ludzkim, przez który nowożeńcy wzajemnie się sobie oddają i przyjmują (KPK k. 1057,2)” (KKK 1627).

Kościół normalnie wymaga od swoich wiernych „formy kościelnej” zawarcia małżeństwa. Przemawiają za tym liczne racje:

- małżeństwo sakramentalne jest aktem liturgicznym. Wypada zatem, aby było zawierane podczas sprawowania publicznej liturgii Kościoła;
- małżeństwo jest wprowadzeniem do „stanu” kościelnego, stwarza prawa i obowiązki w Kościele, między małżonkami i względem dzieci;
- ponieważ małżeństwo jest stanem życia w Kościele, dlatego wymaga ono pewności, co do faktu jego zawarcia (stąd obowiązek obecności świadków);
- publiczny charakter zgody chroni „tak” wypowiedziane jeden raz i pomaga w dochowaniu wierności (KKK 1631).

Skutki sakramentu małżeństwa. „Z ważnego małżeństwa powstaje między małżonkami węzeł, z natury swej wieczysty i wyłączny” (KPK 1134). Ten węzeł jest ustanowiony przez samego Boga (por. Mk 10,9).

Łaska własna tego sakramentu przeznaczona jest do doskonalenia miłości małżonków, do umocnienia ich nierozzerwalnej jedności. Przez tę łaskę 'oni wspomagają się wzajemnie w osiągnięciu świętości we współżyciu małżeńskim oraz rodzeniu i wychowywaniu potomstwa' (KK 11) (KKK 1641).

Źródłem tej łaski jest Chrystus Pan.

Dobra i wymogi miłości małżeńskiej. KKK omawia szczegółowo: jedność i nierozzerwalność małżeństwa (1644-1645), wierność miłości małżeńskiej (1646-1651) oraz otwartość na płodność (1652-1654).

Kościół domowy.

Chrystus zechciał urodzić się i wzrastać w kręgu Świętej Rodziny Józefa i Maryi. Kościół święty nie jest niczym innym jak 'rodziną Bożą'. Od samego początku, ciało Kościoła tworzyli ci, którzy często z 'całym swym domem' stawali się wierzącymi (por. Dz 18,8). Kiedy oni nawracali się, pragnęli aby także 'cały ich dom' dostąpił zbawienia (por. Dz 16,31 i 11,14). Te rodziny po przyjęciu wiary były wysepkami życia chrześcijańskiego w świecie niewiary (KKK 1655).

Także dziś rodziny chrześcijańskie

są ogniskami żywej i promieniującej wiary. Dlatego Sobór Watykański II nazwał rodzinę, według starego określenia, 'Ecclesia domestica' (KK 11; por. *Fam. Cons.* 21)... Tutaj bowiem rodzice, dzieci i wszyscy członkowie rodziny w sposób uprzywilejowany wykonują swe 'kapłaństwo chrzcielne', 'przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo świętego życia, zaparcie się siebie i czynną miłość' (KK 10) (KKK 1656-1657).

ZAKOŃCZENIE

Z powyższych rozważań można wyciągnąć kilka wniosków.

1. Druga część KKK o sprawowaniu chrześcijańskiego misterium jest solidnym wykładem o naturze liturgii i celebrze sakramentalnej.

2. W przedstawieniu tej problematyki KKK opiera się na KL i na dokumentach posoborowych. Często odwołuje się do odnowionych ksiąg liturgicznych, zwłaszcza zaś do zawartych tam wstępów teologiczno-pastoralnych oraz do tekstów modlitw i czytań biblijnych podanych w odnowionych obrzędach, a także do dziedzictwa Kościoła wschodniego — do poszczególnych godzin liturgicznych i do dzieł Ojców Wschodu.¹² Wpłynęło to oczywiście na pogłębienie teologii i duchowości liturgicznej ukrytej w KKK.

3. Omawiana część KKK — jak to zaznaczono już wyżej we wstępie — łączy się bardzo mocno z pozostałymi jego częściami. I słusznie, bo przecież istnieje wewnętrzna więź między *lex credendi*, *lex orandi* i *lex vivendi*.¹³ Liturgia pozostaje więc w ścisłym związku z wiarą (część pierwsza KKK, 26-1065), z życiem moralnym chrześcijanina (część trzecia, 1691-2550) i z modlitwą chrześcijańską (część czwarta, 2558-2856). Dlatego wszystkie pozostałe części KKK zawierają bardzo liczne odniesienia do liturgii Kościoła.¹⁴

Nic więc dziwnego, że w katechezach wszystkich części zawarte są liczne teksty modlitw liturgicznych, objaśnienia podawane przez Ojców Kościoła i cytaty zaczerpnięte z komentarzy do „Symbolu wiary”. Całe zaś życie moralne chrześcijanina ukazane jest jako „kult duchowy”, opierający się na sakramentach św., a przejawiający się w zachowywaniu przykazań Bożych i w składaniu ze swego życia ofiary żywej, świętej i Bogu przyjemnej w łączności z eucharystyczną ofiarą Jezusa Chrystusa. Natomiast modlitwa przedstawiona jest jako żywa i osobowa relacja chrześcijanina z Bogiem żywym i prawdziwym. Ta modlitwa jest darem Bożym, związkiem przymierza między Bogiem i człowiekiem w Chrystusie, komunią dziecka Bożego z Bogiem w Trójcy świętej jedynym. Wśród modlitw Kościoła istotną jej część stnowią *Psalmy*. Od czasów apostoelskich modlitwa chrześcijańska ma wieloraką formę: błogosławieństwa i adoracji, prośby, wstawiennictwa, dziękczynienia, uwielbienia i zadośćuczynienia. Tradycja

¹² Tamże s. 268-269.

¹³ Por. A u g e, jw. s. 422.

¹⁴ Por. J. E v e n o u, *La Liturgie a-t-elle une fonction de catechese?*, *Notitiae* 29 (1993) s. 48-63.

chrześcijańska podkreśla związek modlitwy ze słowem Bożym, liturgią Kościoła, cnotami teologicznymi i wydarzeniami życia codziennego. KKK przyznaje szczególne znaczenie *Modlitwie Pańskiej* w modlitwie liturgicznej Kościoła.

4. Skoro w KKK liturgia została rzeczywiście dowartościowana, to można żywić nadzieję, iż również w praktyce nauczania katechetycznego sprawy liturgii będą zajmować należne im miejsce.

LA CELEBRAZIONE DEL MISTERO PASQUALE SECONDO IL *CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA*

S o m m a r i o

Poiché la fede è sempre la stessa ed insieme è una sorgente di luci sempre nuove, il *Catechismo* — comprendendo cose nuove ed antiche — si divide in quattro parti: la professione della fede (il Credo), la celebrazione del Mistero cristiano (la sacra Liturgia con i sacramenti in primo piano), la vita in Cristo (l'agire cristiano a norma dei comandamenti) ed infine la preghiera cristiana.

L'Autore di questo articolo si occupa della parte seconda del *Catechismo*, ciò è della celebrazione del Mistero pasquale. Perchè questa parte del *Catechismo* costituisce una solida introduzione dottrinale, che applica alla liturgia sacramentale i principi generali della celebrazione del Mistero cristiano e da forte rilievo alla teologia della liturgia sacramentale, l'articolo presenta proprio questi problemi.

L'Autore dopo il chiarimento del metodo della veduta e del significato del termine „liturgia”, spiega prima i principi della celebrazione del Mistero pasquale nel tempo della Chiesa (I), e poi la teologia della liturgia sacramentale (II).

Tra questi principi commenta la liturgia come l'opera della Santa Trinità; il Padre è Sorgente e Fine della Liturgia; Cristo glorificato dalla Chiesa degli Apostoli è presente nella Liturgia terrestre, che partecipa alla Liturgia celeste; lo Spirito Santo invece prepara ad accogliere Cristo, ricorda il suo Mistero, l'attualizza e mette in comunione con Cristo per formare il suo Corpo.

In seguito l'Autore del articolo espone il Mistero pasquale nei sacramenti della Chiesa. Qui viene trattato ciò che è commune ai sette sacramenti e ciò che è proprio a ciascuno di essi.

Tutti sacramenti sono: di Cristo, della Chiesa, della fede, della salvezza e della vita eterna.

Invece la celebrazione dell' economia sacramentale prima suppone la propria risposta alle quattro domande: chi celebra? come celebrare? quando celebrare? e dove celebrare? Bisogna costatare che le varie tradizioni liturgiche celebrano sempre lo stesso (unico) Mistero pasquale.

Ciò che è specifico di ciascuno di sette sacramenti tocca tutte le tappe e tutti i momenti importanti della vita naturale e spirituale dei fedeli. Seguendo questa analogia la vita del cristiano — grazie ai sette sacramenti — nasce e cresce (nei sacramenti dell' iniziazione cristiana), riceve la guarigione (nel sacramento della penitenza e della riconciliazione, nonché del' unzione degli infermi) ed anche ottiene il dono del servizio della comunione e della missione dei fedeli (nel sacramento dell' ordine e del matrimonio).

Al termine di questo articolo che presenta la celebrazione del Mistero cristiano nel nuovo *Catechismo* ci sono racchiuse le deduzioni corrispondenti. Esse permettono sperare che la liturgia veramente apprezzata nel *Catechismo* occuperà il suo proprio posto anche nella pratica del' insegnamento e in tutta la vita cristiana.